

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani
vsak teden dvakrat, namreč
v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti
4 fl., scer 3 fl., za pol leta
2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V saboto 26. novembra 1853.

List 95.

Voda, zrak, gorkota in svetloba, poglavitni pripomočki kmetijstva.

Po Stöckhardtovih poljskih pridigah.

Vse rastline, da rastejo in sad rodé, potrebujejo vode, zraka, gorkote in svetlobe. To je sploh vsacemu kmetovavcu znano, — ali naj se mi nikar za zlo ne vzame, ako rečem, da to znanje je le bolj lupina, ktere večí del naših kmetovavcov pregriznilo ni, da bi bili do jedra prišli. Naj mi bo tedaj pripušeno, poglavitne pripomočke kmetijstva enmalo razjasnovati, da se njih prava cena do dobrega spozna. Znabiti da vstrežem marsikteremu kmetovavcu, ki v boljem spoznanju teh pripomočkov, jih bo, kolikor bo v njegovi moči, bolje v svoji prid obračal in mi hvalo vedel za dobroveljni moj poduk.

Začel bodem

1. o vodo.

Voda pokriva kot morje, deloma v ledenem stanu kakor v visocih severnih krajih, deloma v tekočem stanu kakor v gorkejih krajih, 3 četert zemlje; v rekah teče na vse strani po zemlji; v podobi sopuha ali soparja se dviguje v zrak, napravlja ondi oblake in pada kot dež, sneg ali rosa spet na zemljo nazaj. Tako se, odkar je svet vstvarjen, s pomočjo gorkote vedno spreminja voda in hodi v podnebje in s podnebja nazaj, in ta vedni krogotek je, ki oživlja mrtvo zemljo in jo navdaja z življenjem in blagostanjem. Kjer je tekoča voda, se spremeni nerodovitna puščava v plodni svet; kjer je ni, hira tudi naj boljša zemlja kot mrtav kapital.

Voda pa je rastlinstvu po mnozih potih v prid; naj važniši so:

a) voda je naravnost živež rastlinam, to je, po svojih dvéh obstojnih delih, ki sta kislec in vodenec, jim podaja to, česar potrebujejo za snovo svojo, ktera obstoji iz vodenca, ogljica in gnjljca. Čista voda obstoji le iz omenjenih dvéh pervin in scer iz 7 devetink kislica in 1 devetinke vodenca. V vodi ste dvé zračne stvari (gazi) po kemijski moči v tekočino zgoščene; kadar pa rastline rastejo, jih ravno tista pomoč združena z gorkoto ali z zrakom sterdi v terde stvari, da postane lesnina, močec, smola, vlečec, beljakec itd. iz nju. Rastline serkajo potrebno vodo ali iz zemlje ali iz zraka, v kterem so neprenehoma vodni sopari. Zraven te vode, ki se v rastlinah podela v terde stvari, pa potrebujejo rastline še veliko več druge vode, ki se v njih pretakva kakor tako imenovani sok ali rastna voda, ktero rastline vedno iz sebe hlapé, pa spet v-se serkajo. V 100

delih zelene rastline je 70, 80, tudi 90 delov take vode.

b) Voda pomaga to, kar rastlinam v živež služi, raztopiti, da kar je poprej v parsti terdega ali celò kamnitega bilo, po nji razpade in se tako spremeni, da tanke koreninice po nježnih svojih sesavnih žilicah zamorejo serkati in čevčica rastlin potem prebaviti ali prekuhati. — Voda zamore terde in zračne stvari raztopiti in v tem raztopljenem stanu zamorejo po vodi v notranje dele rastlin iti in se ondi po vsih stranéh razširiti. Rastline bojo potem, kar so prejele, obderžale, ako jim tekne, kar je pa vodenega odveč, bojo spet izhlapile. Da pa rastline zamorejo le zlo redke raztopline v-se jemati, je gotovo in po skušnjah poterjeno, da ena redivna trohica mora biti raztopljena naj manj v 100 in tudi v 1000 delih vode.

c) Voda donáša rastlinam še mnogo družega živeža. Kar je v svojem nadzemljskem teku pobrala, po hribih in dolinah, po kterih je tekla, vse to pelje saboj in kakor dobra mati nese rastlinam v poboljšek. Ravno to dela tudi tista voda, ki se je pod nebom spremenila v dež, sneg, rôso, meglo itd. Tudi ta pobera, česar najde v podnebjú in nese saboj doli na zemljo, rastlinam v živež.

d) Po vodi postaja zemlja zdravo prebivališče rastlinam, se vé, ako je ni preveč. Voda spreminja zrak pod zemljo, ker, če jo kot dež premoči, potisne zrak vùn; kadar pa sama iz zemlje izpuhti, se vrine na njeno mesto spet zrak v njo. Na to vižo rahlja tudi zemljo.

(Dalje sledi.)

Kmetijske skušnje.

(Sir shraniti in ga červov varovati) ni nek boljsega, kakor ga položiti v hmelj. Tako spravljani sir se obvarje červov in dobi prijetin okús. Tudi sadje se da v hmelju s pridom hraniti.

(Od prave molše krav). Veliko dobrih krav se popači, ki bi bile scer veliko mleka dajale, ako bi bile koj izperva pridno in do čistega molzene bile. Dostikrat ni ne na plemenu, tudi ne na klaji toliko ležeče, kakor na pridni dekli, da vime vsakbart do zadnje kaplje sprazne. Spodbosti nečimerne dekile, da živino vsakikrat prav do čistega pomolzejo, je neki gospodar, ki je imel več krav, po meri namolzenega mleka deklam zboljševal njih plačo. — In ne kesá se, da je to storil.